

Kodeks spółek handlowych^{1,1}

z dnia 15 września 2000 r. (Dz.U. Nr 94, poz. 1037)

(tekst jedn. Dz.U. z 2013 r. poz. 1030)

---

¹ Odnośnik nr 1 dodany do tytułu ustawy przez art. 7 ustawy z dnia 23.06.2006 r. o zmianie niektórych ustaw w związku z członkostwem Rzeczypospolitej Polskiej w Unii Europejskiej (Dz.U. Nr 133, poz. 935), która weszła w życie 5.08.2006 r.

¹ Niniejsza ustawa dokonuje w zakresie swojej regulacji transpozycji następujących dyrektyw Wspólnot Europejskich:

- 1) pierwszej dyrektywy Rady 68/151/EWG z dnia 9 marca 1968 r. w sprawie koordynacji gwarancji, jakie są wymagane w Państwach Członkowskich od spółek w rozumieniu art. 58 akapit drugi Traktatu, w celu uzyskania ich równoważności w całej Wspólnocie, dla zapewnienia ochrony interesów zarówno współników jak i osób trzecich (Dz.Urz. WE L 65 z 14.03.1968, str. 8, z późn. zm.; Dz.Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 17, t. 1, str. 3, z późn. zm.);
- 2) drugiej dyrektywy Rady 77/91/EWG z dnia 13 grudnia 1976 r. w sprawie koordynacji gwarancji, jakie są wymagane w Państwach Członkowskich od spółek w rozumieniu art. 58 akapit drugi Traktatu, w celu uzyskania ich równoważności, dla ochrony interesów zarówno współników, jak i osób trzecich w zakresie tworzenia spółki akcyjnej, jak również utrzymania i zmian jej kapitału (Dz.Urz. WE L 26 z 31.01.1977, str. 1, z późn. zm.; Dz.Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 17, t. 1, str. 8, z późn. zm.);
- 3) trzeciej dyrektywy Rady 78/855/EWG z dnia 9 października 1978 r. wydanej na podstawie art. 54 ust. 3 lit. g) Traktatu, dotyczącej łączenia się spółek akcyjnych (Dz.Urz. WE L 295 z 20.10.1978, str. 36, z późn. zm.; Dz.Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 17, t. 1, str. 42, z późn. zm.);
- 4) szóstej dyrektywy Rady 82/891/EWG z dnia 17 grudnia 1982 r. wydanej na podstawie art. 54 ust. 3 lit. g) Traktatu dotyczącej podziału spółek akcyjnych (Dz.Urz. WE L 378 z 31.12.1982, str. 47, z późn. zm.; Dz.Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 17, t. 1, str. 50, z późn. zm.);
- 5) jedenastej dyrektywy Rady 89/666/EWG z dnia 21 grudnia 1989 r. dotyczącej wymogów ujawniania informacji odnośnie do oddziałów utworzonych w Państwie Członkowskim przez niektóre rodzaje spółek podlegających prawu innego państwa (Dz.Urz. WE L 395 z 30.12.1989, str. 36, z późn. zm.; Dz.Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 17, t. 1, str. 100, z późn. zm.);
- 6) dwunastej dyrektywy Rady 89/667/EWG w sprawie prawa spółek z dnia 21 grudnia 1989 r. dotyczącej jednoosobowych spółek z ograniczoną odpowiedzialnością (Dz.Urz. WE L 395 z 30.12.1989, str. 40, z późn. zm.; Dz.Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 17, t. 1, str. 104, z późn. zm.);
- 7) dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2001/17/WE z dnia 19 marca 2001 r. w sprawie reorganizacji i likwidacji zakładów ubezpieczeń (Dz.Urz. WE L 110 z 20.04.2001, str. 28; Dz.Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 6, t. 4, str. 3);
- 8) dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2001/24/WE z dnia 4 kwietnia 2001 r. w sprawie reorganizacji i likwidacji instytucji kredytowych (Dz.Urz. WE L 125 z 05.05.2001, str. 15; Dz.Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 6, t. 4, str. 15).

Tytuł III. Spółki kapitałowe

(...)

Dział II. Spółka akcyjna

Rozdział 1. Powstanie spółki

Literatura: *J. Bieniak, M. Bieniak*, Spółka akcyjna. Komentarz, Warszawa 2005; *G. Bieniek*, Nieruchomości jako wkład niepieniężny, w: Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Stanisławowi Sołtysińskiemu (red. *A. Nowicka*), Poznań 2005; *G. Bieniek, S. Rudnicki*, Nieruchomości. Problematyka prawna, wyd. 2, Warszawa 2005; *P. Błaszczyk*, Ochrona wspólnika mniejszościowego spółki zależnej, Warszawa 2013; *J. Broł*, Prawo spółek handlowych, Zielona Góra 1992; *S. Buczkowski*, Ograniczona odpowiedzialność przedsiębiorcy. Studium prawno-handlowe, Warszawa 1937; *A. Chłopecki*, Opcje i transakcje terminowe. Zagadnienia prawne, Warszawa 2001; *A. Doliński*, Austriackie prawo akcyjne, Lwów, 1903; *G. Domański*, Konwersja długu na kapitał. Aport czy potrącenie, PPH 1996, Nr 4; *J. Frąckowiak*, Spółka akcyjna w organizacji, w: Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Stanisławowi Sołtysińskiemu (red. *A. Nowicka*), Poznań 2005; *M. Furtek*, Nowe elementy ustroju korporacyjnego spółki akcyjnej, R.Pr. 2001, Nr 2; *Ł. Gasiński*, Dopuszczalność zawierania umów (porozumień) akcjonariuszy co do sposobu wykonywania prawa głosu, PPH 2000, Nr 10; *tenże*, Umowy akcjonariuszy co do sposobu wykonywania prawa głosu w prawie polskim i amerykańskim, Warszawa 2006; *A. Gburzyńska-Dulewicz*, Pozycja prawna zarządu i członków zarządu spółek kapitałowych, Warszawa 2006; *J. Jacyszyn*, Pokrycie wkładu w spółkach kapitałowych, Rej. 1992, Nr 12; *S. Janczewski*, Ochrona mniejszości w spółkach kapitałowych, Warszawa 1930; *W.J. Katner*, Prawa mniejszości w spółkach kapitałowych, PPH 2002, cz. 1, PPH 2002, Nr 3, cz. 2, PPH 2002, Nr 4; *A. Kidyba*, Atypowe spółki handlowe, Kraków 2001; *W. Klyta*, Czynności notarialne w polskim międzynarodowym prawie spółek, Rej. 2001, Nr 7–8; *tenże*, Spółki kapitałowe w prawie międzynarodowym prywatnym, Kraków 2002; *A. Koch*, Braki przy wpisywaniu spółki z o.o. do rejestru handlowego i konsekwencje ich nieusunięcia (art. 173 k.h.), PPH 1996, Nr 4; *A. Koch, J. Napierala*, Prawo handlowe. Spółki handlowe. Umowy gospodarcze, Kraków 2002; *T. Komosa, J. Modrzejewski*, Sposoby ochrony mniejszości w spółkach kapitałowych, PUG 1991, Nr 11; *M. Leśniak, W. Łukowski*, Wybrane problemy związane ze stosowaniem ustawy o KRS i Kodeksu spółek handlowych, PPH 2001, Nr 9; *O. Lipińska-Długosz*, Ochrona spółki akcyjnej i jej akcjonariuszy przed niewłaściwym wykonywaniem prawa, Warszawa 2006; *H. Litwińczuk*, Prawo bilansowe, Warszawa 1995; *E. Marszłkowska-Krześ*, Ustawa o Krajowym Rejestrze Sądowym. Komentarz, Warszawa 2001; *M. Mataczyński*, Przepisy wymuszające swoje zastosowanie w prawie prywatnym międzynarodowym, Kraków 2005; *M. Michalski*, Pojęcie „dokumentu akcji” a pojęcie „akcji” w Kodeksie spółek handlowych, PPW 2001, Nr 8; *M. Modrzejewska*, Zasady obierania firmy spółki kapitałowej, PUG 1988, Nr 1; *J. Modrzejewski*, Jednoosobowa spółka z o.o. w przepisach Kodeksu spółek handlowych w świetle dwunastej dyrektywy Rady Wspólnot Europejskich, PPH 2001, Nr 1; *J. Naworski*, Problematyka skracania firmy spółek kapitałowych, cz. 1, PPH 1996, Nr 3; *J. Okolski, A. Opalski*, Porozumienia akcjonariuszy, PPH 1999, Nr 2; *J. Okolski*,

J. Modrzejewski, Ł. Gasiński, Natura stosunku korporacyjnego spółki akcyjnej, PPH 2000, Nr 8; *K. Oplustil*, Instrumenty nadzoru korporacyjnego (corporate governance) w spółce akcyjnej, Warszawa 2010; *D. Paszukiewicz-Garstka*, „Wpis niedopuszczalny” – wpisem nie przewidzianym przez prawo, czy wpisem dokonanym na podstawie niedopuszczalnych aktów prawnych, PS 2000, Nr 5; *M. Pazdan*, Kodeks spółek handlowych a kodeks cywilny, PiP 2001, Nr 2; *R. Skubisz*, Prawo do firmy i jego ochrona, PiP 1993, Nr 1; *tenże*, Zasady prawa firmowego, Rej. 1993, Nr 1; *S. Soltysiński*, Kodeks spółek handlowych. Podstawowe założenia, PiP 2000, Nr 11; *tenże*, Prawo właściwe dla spółek prawa handlowego, Rej. 2001, Nr 7–8; *tenże*, Przeniesienie akcji imiennych i świadectw tymczasowych, KPP 2002, Nr 1; *tenże*, Przepisy przejściowe o prawach nabytych w Kodeksie spółek handlowych: przyczynek do analizy art. 613, w: Księga pamiątkowa ku czci Profesora Janusza Szwaji (red. *E. Nowińska* i *M. du Vall*), Kraków 2007; *R.A. Stefanicki*, Ograniczenia i możliwości skracania firm spółek prawa handlowego, Pr.Sp. 1999, Nr 2; *tenże*, Prawo do nazwy (firmy) i jego ochrona, Kraków 1999; *A. Szajkowski*, Refleksje nad nowym kodeksem spółek handlowych, PUG 2001, Nr 1; *A. Szumański*, Nowe polskie prawo spółek handlowych, PPH 2001, Nr 1; *tenże*, Ograniczona wolność umów w prawie spółek handlowych, w: Księga pamiątkowa dla uczczenia pracy naukowej Profesora Kazimierza Kruczałaka, GSP 1999, t. V; *tenże*, Pojęcie i przedmiot aportu do spółki akcyjnej, PPH 1995, Nr 1; *tenże*, Problem funkcji gwarancyjnej kapitału zakładowego (akcyjnego), PiP 1997, Nr 6; *tenże*, Prymat kapitału nad osobą. Przymusowy wykup akcji pracowniczych oraz akcji Skarbu Państwa, Rz. z 14.2.2001 r., Nr 38; *tenże*, Umorzenie dobrowolne akcji jako forma wystąpienia akcjonariusza ze spółki, w: Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Stanisławowi Soltysińskiemu (red. *A. Nowicka*), Poznań 2005; *tenże*, Wkłady niepieniężne do spółek kapitałowych, Warszawa 1997; *tenże*, Zapis na sąd polubowny w sprawie zaskarżenia uchwały zgromadzenia spółki kapitałowej, w: Prawo w XXI wieku (red. *W. Czaplinski*), Warszawa 2006; *J. Szwaja*, Nowy Kodeks spółek handlowych – spółki kapitałowe, cz. 2, Pr.Sp. 2001, Nr 3; *M. Tarska*, Podmiotowość prawna spółki kapitałowej w organizacji, PUG 2001, Nr 5; *taż*, Zakres swobody umów w spółkach handlowych, Warszawa 2012; *P. Tomaszewski*, Pominięcie osobowości prawnej spółki w prawie USA, cz. 2, PPH 1995, Nr 11; *M. Trzebiatowski*, Spółka z o.o. w organizacji, Lublin 2000; *tenże*, Spółka z o.o. w organizacji w Europie Zachodniej, Warszawa 2001; *tenże*, Spółka z o.o. w organizacji w praktyce notarialnej, Warszawa 2001; *I. Weiss*, Prawo mniejszości w spółkach kapitałowych, PPH 1995, Nr 10; *A.W. Wiśniewski*, Rozstrzygnięcie sporów korporacyjnych spółek handlowych przez sądy polubowne – perspektywa ustawowego rozstrzygnięcia, cz. 2, PS 2005, Nr 5; *S. Włodyka*, Kodeksowe spółki atypowe, Warszawa 2004; *A. Wolter, I. Ignatowicz, K. Stefaniuk*, Prawo cywilne, Zarys części ogólnej, Warszawa 1998; *M. Wrzosek-Romańczuk*, „Wpis niedopuszczalny” w Krajowym Rejestrze Sądowym, PPH 2002, Nr 4; *R. Dzieborski*, Spółki kapitałowe przed rejestracją, Warszawa 2000; *F. Zedler*, Wpływ ogłoszenia upadłości spółki kapitałowej na umowę pożyczki udzielonej upadłej spółce przez współnika albo akcjonariusza, w: Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Stanisławowi Soltysińskiemu (red. *A. Nowicka*), Poznań 2005; *C. Żuławska*, Aporty w spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością. Przedmiot i wycena, PS 1993, Nr 7–8.

Art. 301. [Założyciele; statut; odpowiedzialność]

§ 1. Zawiązać spółkę akcyjną może jedna albo więcej osób. Spółka akcyjna nie może być zawiązana wyłącznie przez jednoosobową spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością.

§ 2. Statut spółki akcyjnej powinien być sporządzony w formie aktu notarialnego.

§ 3. Osoby podpisujące statut są założycielami spółki.

§ 4. Akcjonariusze są zobowiązani jedynie do świadczeń określonych w statucie.

§ 5. Akcjonariusze nie odpowiadają za zobowiązania spółki.

Spis treści

	Nb
I. Uwagi ogólne	1
II. Ogólna charakterystyka spółki akcyjnej	6
A. Typowe cechy kodeksowego modelu spółki akcyjnej	6
B. Spółka akcyjna a spółka z o.o.	20
C. Ograniczenia swobody umów	22
D. Osobowość prawna spółki akcyjnej	26
E. Nadużycie formy (instytucji) prawnej spółki	33
1. Wprowadzenie	33
2. Przegląd typowych stanów nadużycia formy prawnej spółki	38
III. Konstytutywne cechy spółki akcyjnej jako organizacji (korporacji)	45
IV. Założyciele spółki	51
V. Akcjonariusze	58
A. Podmioty, które mogą być akcjonariuszami	58
B. Zagadnienia kolizyjnoprawne	65
C. Umowy akcjonariuszy	67
VI. Wymóg formy notarialnej	78
A. Uwagi ogólne	78
B. Zagadnienia kolizyjnoprawne	82
VII. Przedstawicielstwo	86
A. Uwagi ogólne	86
B. Zagadnienia kolizyjnoprawne	93
VIII. Umowy przygotowujące zawiązanie spółki	95
IX. Rozstrzyganie sporów	100

I. Uwagi ogólne

1. Przepis § 1 zawiera materię regulowaną uprzednio w *art. 308 zd. 3 KH*, z tym że **1** liberalizuje on w istotny sposób wymogi dotyczące zawiązania spółki. Kodeks spółek handlowych znosi wymóg założenia spółki przez co najmniej trzy osoby. Jedynym założycielem nie może być tylko jednoosobowa sp. z o.o. Zob. niżej, Nb 51–57. Przepis § 2 zawiera identyczne uregulowanie jak *art. 308 zd. 1 KH*. Przepisy § 4 i 5 zawierają, z niewielkimi zmianami redakcyjnymi, normy zawarte w *art. 307 § 2 i 3 KH*.

2. Wśród dotychczasowych typów spółek handlowych KSH wprowadził naj- **2** bardziej daleko idące zmiany w odniesieniu do spółki akcyjnej. Ten typ **spółki kapitałowej**, służący przede wszystkim przedsiębiorstwom większych rozmiarów, ulegał największym przeobrażeniom na przestrzeni ostatniego półwiecza również w innych ustawodawstwach, zwłaszcza w państwach OECD. Na temat najważniejszych zmian instytucji spółki akcyjnej wprowadzonych w KSH por. szerzej: Kodeks spółek handlowych. Projekt, Warszawa 1999, s. 288 i nast.; *S. Sottysiński*, Kodeks, s. 15 i nast.; *A. Szajkowski*, Refleksje, s. 1 i nast.; *J. Szwaja*, Nowy, s. 8 i nast.; *A. Szumański*, Nowe, s. 7 i nast.

- 3 3. Najważniejsze zmiany w stosunku do uregulowań KSH przedstawione zostały w urzędowym uzasadnieniu projektu KSH. Zob. Kodeks spółek handlowych. Projekt. Ministerstwo Sprawiedliwości. Warszawa 1999, s. 230 i nast. Szczegółowe zestawienie zmian wprowadzonych do obowiązującego Kodeksu zawiera poprzednie wydanie niniejszego Komentarza. Por. S. *Soltysiński*, w: *Soltysiński, Szajkowski, Szumański, Szwaja*, Komentarz KSH, t. III, wyd. 2, s. 6 i nast.
- 4 4. Stosowanie przepisów KSH dotyczących spółki akcyjnej musi uwzględniać także przepisy Tytułu I KSH (Przepisy ogólne). Do spółki akcyjnej znajdują zastosowanie art. 1–7 oraz art. 11–21. Istotne zmiany wprowadzają w szczególności art. 4 (słowniczek), art. 6 i 7 (elementy prawa holdingowego), art. 11–13 (spółka w organizacji), art. 14 (wkłady), art. 15 (regulacja umów, których przedmiotem są przysporzenia na rzecz członków zarządu i innych „piastunów” spółki kapitałowej), art. 17 (skutki czynności prawnych zawartych bez aprobaty organu uchwałodawczego bądź nadzorczego spółki), art. 18 (pozytywne i negatywne przesłanki zdolności do pełnienia funkcji „piastuna” spółki kapitałowej), art. 20 (zasada równego traktowania wspólników i akcjonariuszy) i art. 21 (braki, które mogą spowodować rozwiązanie spółki przez sąd rejestrowy).
- 5 5. Kierując się **dyrektywą kontynuacji**, KSH utrzymuje bez większych zmian pojęcia i terminologię *KH*. Nieliczne korekty obejmują np. rezygnację z pojęcia „kapitał akcyjny” i zastąpienie go określeniem „**kapitał zakładowy**”, który lepiej oddaje w istocie rzeczy identyczną funkcję tego kapitału w obu spółkach kapitałowych (por. art. 152 i 154 oraz art. 302 i 308 KSH). Ponadto, pojęcie „przedmiot przedsiębiorstwa” (art. 309 § 1 pkt 2 *KH*) zastąpiono określeniem „przedmiot działalności spółki” (por. np. art. 304 § 1 pkt 2 KSH). Za dokonaniem tej zmiany przemawiała m.in. wieloznaczność pojęcia „przedsiębiorstwo” w języku prawnym. Powołane przepisy *KH* i KSH mają na celu wyjawienie dziedzin, w których spółka zamierza prowadzić działalność. Znacznie liczniejsze są korekty obliczone na dostosowanie języka KSH do terminologii KC i do współczesnych standardów języka prawniczego (np. rezygnacja z pojęcia „osobistej” odpowiedzialności w art. 301 § 5 KSH lub zastąpienie „pokwitowania” terminem „absolutorium” w art. 395 § 2 pkt 3 KSH).

II. Ogólna charakterystyka spółki akcyjnej

A. Typowe cechy kodeksowego modelu spółki akcyjnej

- 6 1. Spółka akcyjna stanowi „najczystszą” formę **spółki kapitałowej**. Jest to **spółka handlowa**, której kapitał zakładowy podzielony jest na akcje o równej wartości nominalnej (art. 302 KSH). W sprawie pojęcia „spółka handlowa” zob. art. 1 § 2 KSH.
- 7 2. Typowa spółka akcyjna jest podmiotem grupującym większą liczbę akcjonariuszy, którzy posiadają znaczny kapitał zakładowy. Anonimowy i zmienny skład pasywnych akcjonariuszy nie odgrywa w takiej spółce większej roli ani w zarządzaniu, ani w procesie bezpośredniej kontroli jej działalności, pomijając udział w walnym zgromadzeniu, który nie zapewnia poszczególnym akcjonariuszom większego wpływu na zarządzanie lub kierunki działania spółki.

3. Charakterystyczną cechą spółki akcyjnej jest silna pozycja zarządu. W doktrynie 8 panuje pogląd, że sprawy niezastrzeżone do kompetencji innych organów spółki należą do kompetencji zarządu. Należy podkreślić, że KSH umocnił pozycję tego organu, stanowiąc, że zarząd **prowadzi sprawy spółki** (art. 368 § 1). *Kodeks handlowy* powierzał zarządowi wyraźnie jedynie prawo reprezentacji i ograniczał je do spraw związanych z „prowadzeniem jakiegokolwiek przedsiębiorstwa handlowego”. Kodeks spółek handlowych nie zawiera tego ograniczenia. Zob. art. 368 i 372 KSH. Wzmocnienie pozycji zarządu przewidują także m.in. przepisy o odwołaniu jego członków (art. 370 § 2 i 3) oraz o kapitale docelowym i warunkowym (art. 444–454 KSH). Powołane przepisy realizują aprobowany przez doktrynę promienadżerski model zarządzania spółką (por. A. Szumański, w: *Pyziol, Szumański, Weiss, Prawo spółek*, wyd. 1, s. 616; *M. Furtek, Nowe*, s. 5 i nast.). Pozycję członków zarządu osłabia istotnie uchwała SN(7) z 5.3.2007 r. (II CZP 94/06, omówiona na łamach Rz. z 5.3.2007 r., C3), który stwierdza, że odwołanemu piastunowi nie służy legitymacja do zaskarżenia uchwały odwołującego go ze stanowiska nawet, jeśli narusza ona przepisy KSH lub innej ustawy. Orzeczenie to zostało poddane przekonywującej krytyce przez większość doktryny. Zob. uw. do art. 422, Nb 99–120.

Równocześnie KSH ograniczył możliwość nadużywania funkcji przez członków zarządu i zastrzykł wymogi dotyczące kwalifikacji (zdolności), jakimi powinni legitymować się „piastuni” spółki. Zob. art. 15 i 18 KSH. Kodeks pozwala jednak tak ukształtować strukturę i wzajemne stosunki między akcjonariuszami, że może ona przybrać cechy spółki, która posiada niektóre cechy **spółek osobowych**. Na temat spółki akcyjnej o charakterze kapitałowo-osobowym zob. *S. Sołtysiński*, w: *Sołtysiński, Szajkowski, Szwaja, Komentarz KH*, t. I, wyd. 2, Wprow., Nb 22. W kwestii możliwości tworzenia atypowych spółek akcyjnych, którym statut i obligacyjne **umowy akcjonariuszy** zawierane obok statutu mogą nadać pewne cechy spółek osobowych, por. *Wiśniewski*, *Prawo*, t. III, s. 29; *A. Kidyba*, *Atypowe*, s. 6 i nast. Taka **atypowa** spółka akcyjna grupuje zazwyczaj niewielką liczbę akcjonariuszy dysponujących akcjami imiennymi. Zmiana jej składu osobowego może być poddana istotnym ograniczeniom statutowym lub pozastatutowym (np. w umowie akcjonariuszy), a wpływ akcjonariuszy na zarząd może być zagwarantowany poprzez odpowiednią ich reprezentację w radzie nadzorczej i uzależnienie istotnych decyzji w przedmiocie zarządzania od uprzedniej aprobaty rady, na co zezwala art. 384 § 1 KSH.

4. Typowe **publiczne spółki akcyjne**, tzn. spółki, których akcje zostały dopuszczone do **publicznego obrotu**, grupują często wielotysięczną liczbę anonimowych akcjonariuszy, których głosy mogą odgrywać istotną rolę przy podejmowaniu przez walne zgromadzenie uchwał wymagających kwalifikowanej większości. Jednakże właściele dużych pakietów akcji, którzy kontrolują 4/5 **głosów oddanych** na walnym zgromadzeniu, mogą zdecydować o dopuszczeniu do spółki publicznej **strategicznego inwestora**, głosując za podjęciem uchwały o podniesieniu kapitału zakładowego spółki przy jednoczesnym pozbawieniu prawa poboru dotychczasowych akcjonariuszy. Zob. art. 433 § 2 KSH. W razie znacznego rozproszenia akcji, posiadanie około 30% akcji w spółce publicznej umożliwia zazwyczaj zmianę statutu i kontrolę spółki. Wiele polskich spółek giełdowych jest jednak kontrolowanych przez inwestorów branżowych i Skarb Państwa.

5. Aczkolwiek kodeksowy wzorzec spółki akcyjnej ukształtował ją jako typową 10 **spółkę kapitałową**, to jednak ustawodawca pozostawia akcjonariuszom na tyle

znaczny margines autonomii, że mogą oni utworzyć spółkę akcyjną, łączącą cechy korporacji kapitałowej i osobowej. Por. *Szajkowski*, Prawo, wyd. 3, s. 322; *Wiśniewski*, Prawo, t. III, s. 31. Spółki akcyjne mające pewne cechy spółek osobowych określane będą terminami **prywatna** lub **zamknięta spółka akcyjna**. Stanowią one przeciwieństwo **publicznych spółek akcyjnych**, których akcje zostały dopuszczone do publicznego obrotu i znajdują się na giełdzie.

11 6. **Zamknięta spółka akcyjna** charakteryzuje się następującymi cechami:

- 1) ograniczoną liczbą akcjonariuszy,
- 2) statut lub umowa akcjonariuszy ograniczają zbywalność akcji lub przewidują kontrolę składu osobowego spółki,
- 3) spółka posiada wyłącznie akcje imienne i
- 4) akcjonariusze biorą aktywny udział w zarządzaniu lub sprawowaniu nadzoru nad zarządem spółki.

Wyróżnienie zamkniętej spółki akcyjnej ma charakter typologiczny. Brak jednej z wymienionych cech nie powoduje utraty przez spółkę atrybutu zamkniętej (prywatnej) spółki akcyjnej. Spółki takie kontrolowane są często przez akcjonariuszy powiązanych węzłami rodzinnymi (niem. *familien Aktiengesellschaften*). Niektóre rodziny utrzymywały kontrolę nad spółką akcyjną przez kilka pokoleń, bez konieczności uczynienia z nich spółek giełdowych (np. Ford Motor Co. był spółką zamkniętą przez trzy generacje). W niektórych systemach prawnych **rodzinne spółki akcyjne** korzystają z pewnych przywilejów. Tak np. w Niemczech spółki takie nie podlegają obowiązkowi zadośćuczynienia postanowieniem ustawy o współudziale pracowników w radzie nadzorczej, jeśli zatrudniają poniżej 500 pracobiorców (§ 76 *Betriebsverfassungsgesetz* z 1952 r. ze zm.). Model taki występuje często w spółkach skandynawskich i portugalskich, co uniemożliwia przeprowadzenie niektórych reform przez Komisję Europejską (np. ograniczenia nadużywanych instrumentów przeciwko „wrogiemu” przejęciu spółki).

12 7. Tworzenie zamkniętych spółek akcyjnych umożliwiającą w szczególności przepisy o ograniczaniu zbywalności akcji, akcjach imiennych, powoływaniu i odwoływaniu członków zarządu oraz rady nadzorczej, a także spory margines autonomii woli stron przewidziany w KSH w zakresie kształtowania treści statutu. Por. art. 339, 345, 348 § 1–3, art. 366 § 3, art. 368, 377, 379 § 2 i art. 388 KSH. Umocnieniu kontroli akcjonariuszy nad spółką akcyjną służyć może także odpowiednio zredagowana **umowa akcjonariuszy**. Zob. szerzej uw. niżej, Nb 67–76.

13 8. W doktrynie dominuje pogląd, że w spółce akcyjnej, silniej niż w innych spółkach handlowych, znalazła wyraz **zasada władzy większości**. Por. *A. Szumański*, Prymat, C 3/4; *J. Okolski*, *J. Modrzejewski*, *Ł. Gasiński*, *Natura*, s. 9–11; *A.W. Wiśniewski*, Glosa do uchw. SN z 20.8.1996 r., III CZP 67/96, Gl. 1997, Nr 7, s. 13–21 i nast. Nowym przejawem tej zasady jest instytucja **przymusowego wykupu i odkupu akcji** (art. 418–418¹ KSH). Jednocześnie KSH, zgodnie z dyrektywami UE, chroni w niezbędnym zakresie uprawnienia akcjonariuszy mniejszościowych. Nowe gwarancje zapewnienia praw mniejszości zawierają np. art. 20 i 428 KSH. Por. *S. Soltysiński*, w: *Soltysiński*, *Szajkowski*, *Szumański*, *Szwaja*, Komentarz KSH, t. I, wyd. 2, s. 212 i nast.

14 9. Obok zasady władzy większości, doktryna wyróżnia następujące zasady (dyrektywy) dotyczące spółki akcyjnej: **wyłączenia odpowiedzialności akcjonariuszy za zobowiązania spółki** (art. 301 § 5 KSH), **realnego wniesienia i ochrony kapitału**

zakładowego (por. np. art. 14, 306 pkt 2, art. 308–309, 311–312, 329–332, 344–346, 360, 362–367 KSH), **równego traktowania akcjonariuszy** (art. 20), **zbywalności akcji** (art. 337–338), **podziału władz** (rozdzielności kompetencji), która akcentuje delimitację kompetencji i zakaz łączenia funkcji nadzorczych i zarządczych (por. w szczególności art. 387 § 1–3) oraz zasadę **ochrony praw wierzycieli spółki** (por. np. art. 456, 496 i 546 KSH) (zob. szerzej *J. Okolski, J. Modrzejewski, Ł. Gasiński*, *Natura*, s. 7 i nast.). Wyróżniając zasady prawa spółek handlowych mamy na względzie normy prawne o szczególnej doniosłości, które wskazują na preferencje ustawodawcy i służą jako dyrektywy interpretacyjne w razie kolizji lub niejasności norm prawnych.

10. Sporne jest, czy uzasadnione jest wyróżnienie **zasady ochrony mniejszości**. 15
Na gruncie *KH* wyrażono pogląd, że przepisy służące ochronie mniejszości delimitują zakres władzy większości i nie można przyjąć obowiązywania zasady ochrony mniejszości (zob. *J. Okolski, J. Modrzejewski, Ł. Gasiński*, *Natura*, s. 9). Obowiązywania zasady ochrony mniejszości bronił m.in. *L. Koziorowski* (Głosa do wyr. SN z 1.10.1998 r., I CKN 338/98, PPH 1999, Nr 6, s. 44). Istotne znaczenie przepisów *KH* poświęconych ochronie mniejszości podkreślano już w literaturze okresu międzywojennego – zob. *S. Janczewski*, *Ochrona*, s. 3 i nast. Dyrektywę ochrony strony słabszej w spółkach kapitałowych uzasadnili *T. Komosa, J. Modrzejewski* (*Sposoby*, s. 204 i nast.; por. także *W.J. Katner*, *Prawa*, s. 1 i nast. oraz *I. Weiss*, *Prawo mniejszości*, s. 105 i nast.). Skuteczna ochrona praw mniejszości stanowi niewątpliwie cechę współczesnego prawa spółek. Znajduje ona wyraz w licznych przepisach KSH i ObrInstrFinU. Prawa mniejszości chronią przede wszystkim przepisy o kwalifikowanej większości głosów przy podejmowaniu najbardziej istotnych uchwał (np. art. 415–418, 445 i 506), przepisy o **wyborze członków rady nadzorczej grupami** i kompetencjach członków rady nadzorczej powołanych w tym trybie (art. 385 § 3–9 i art. 390 § 2), prawo zwoływania i umieszczania spraw w porządku obrad walnego zgromadzenia przez akcjonariusza (akcjonariuszy) reprezentujących co najmniej 1/10 kapitału zakładowego (art. 400 § 1) oraz nowa instytucja **revidenta do spraw szczególnych** (art. 84–85 OfertaPublU). W doktrynie państw OECD zwraca się uwagę, że skuteczna ochrona praw mniejszości stanowi niezbędną przesłankę zaufania inwestorów do instytucji działających na rynkach kapitałowych. Jednocześnie dyrektywa ochrony interesów mniejszości doznaje ograniczeń, które mają na celu przeciwdziałanie nadużywaniu uprawnień procesowych przez mniejszość, która mogłaby utrudnić efektywne zarządzanie spółką albo procesy łączenia, dzielenia lub przekształcenia spółek zgodnie z wolą większości (por. np. art. 509 § 3 KSH). Z powyższych względów należy opowiedzieć się za przyjęciem **zasady ochrony mniejszości**. W razie konfliktu tej dyrektywy z **zasadą władzy większości**, którego nie rozwiązują przepisy ustawy, przyznać należy pierwszeństwo tej ostatniej dyrektywie. Zasada ochrony praw mniejszości nie może kolidować z dyrektywami sprawnego zarządzania spółką oraz realizacji woli większości w sprawach dotyczących łączenia, podziału, przekształceń oraz przymusowego wykupu akcji (np. art. 418, 509 § 3 i art. 544 § 3 KSH). Tak również *W.J. Katner*, *Prawa*, s. 2–4.

11. Spółka akcyjna może mieć zarówno cel gospodarczy, jak i jakikolwiek 16
inny cel zgodny z prawem (np. charytatywny lub polityczny). Spółki akcyjne – w przeciwieństwie do innych spółek handlowych – mogą więc być wykorzystywane

również dla prowadzenia działalności innej niż zarobkowa lub gospodarcza (np. dla działalności naukowej lub badawczo-rozwojowej nienastawionej na osiągnięcie zysku). Zob. *Namitkiewicz*, *Spółka*, s. 2351; *Szajkowski*, *Prawo*, wyd. 2, s. 321. Typowe spółki akcyjne są jednak wykorzystywane przede wszystkim dla prowadzenia działalności gospodarczej, a w szczególności dla pozyskiwania kapitałów drogą publicznej subskrypcji lub obejmowania akcji w ramach oferty skierowanej do określonych osób (np. założycieli spółki albo osób obejmujących akcje nowej emisji). Emisja akcji nie jest jedynym sposobem pozyskiwania kapitałów na utworzenie lub rozwój przedsiębiorstwa. Wszelkie inne metody uzyskiwania środków finansowych na prowadzenie działalności gospodarczej łączą się jednak z reguły z koniecznością zwrotu kapitału wraz z odsetkami (np. pożyczki, obligacje i inne papiery wartościowe emitowane przez podmioty gospodarcze). Działalność gospodarcza nie musi zakładać osiągnięcia zysku, niekiedy może wymagać stałego dofinansowania działalności spółki (np. działalność badawczo-rozwojowa). Tak trafnie *A. Szajkowski*, w: *Soltysiński*, *Szajkowski*, *Szwaja*, *Komentarz KH*, t. I, wyd. 2, s. 934.

17 12. Spółka akcyjna jest jednym z podtypów „spółki” w rozumieniu art. 860 § 1 KC. Do powstania spółki akcyjnej niezbędne jest – oprócz uzgodnienia istotnych składników czynności prawnej przewidzianych w art. 3 KSH – aby akcjonariusze-założyciele uzgodnili inne konieczne składniki czynności prawnej przewidziane w art. 304 KSH oraz dokonali wszystkich pozostałych czynności wymienionych w art. 306 KSH (zob. *A. Szajkowski*, w: *Soltysiński*, *Szajkowski*, *Szumański*, *Szwaja*, *Komentarz KSH*, t. I, wyd. 2, uw. do art. 3, Nb 40).

18 13. Co najmniej od momentu powstania spółki akcyjnej w organizacji wadliwość jej zawiązania, nieważność umowy założycielskiej lub brak niektórych spośród koniecznych postanowień statutu (art. 304 § 1 KSH) nie powodują automatycznie nieważności umowy spółki oraz spółki akcyjnej w organizacji jako podmiotu prawa. Konieczność **odpowiedniego stosowania** przepisów KC o nieważności czynności prawnych, w szczególności postanowień art. 58 § 1–3 KC, dyktuje **dyrektywa bezpieczeństwa obrotu**. **Odpowiednie** stosowanie przepisów KC przewiduje obecnie art. 2 zd. 2 KSH. Przepis ten umożliwił m.in. łagodzenie sankcji bezwzględnej nieważności czynności prawnej. Od chwili rejestracji wadliwie zawiązanej spółki akcyjnej, podmiot ten nie może być uznany za „nieważny” (nieistniejący). Sąd rejestrowy może orzec o rozwiązaniu spółki wadliwie zawiązanej, w przypadkach określonych w art. 21 KSH. W razie zaistnienia innych braków, sąd rejestrowy może wszcząć wyłącznie **postępowanie sanacyjne** w myśl postanowień art. 327 KSH. Stanowisko to dominowało w orzecznictwie i doktrynie także na gruncie *KH*. Tak np. SA w Łodzi w wyr. z 1.12.1999 r. (I ACA 555/99, OSA 2000, Nr 5, poz. 29) orzekł, że: „postępowanie o zarejestrowanie spółki akcyjnej oraz przepis *art. 337 KH* służy usunięciu braków w procesie zawiązania spółki, co w zasadzie wyłącza możliwość stosowania art. 58 KC do umowy o jej zawiązaniu”. Por. szerzej uw. do art. 327, Nb 2 i 3.

19 14. Najpóźniej w chwili rejestracji, spółka akcyjna powinna dysponować **przedsiębiorstwem**, tzn. zespołem składników materialnych i niematerialnych przeznaczonym do realizacji określonych celów gospodarczych oraz posiadaczą firmę (nazwę, pod którą występuje w obrocie). Spółka akcyjna, której celem jest prowadzenie innej działalności niż gospodarcza, powinna być również wyposażona w zorganizowany zespół mienia, który pozwala jej podjąć zadania przewidziane

w statucie. Do takiego agregatu aktywów i pasywów spółki akcyjnej, jej firmy i ksiąg handlowych należy stosować w drodze **analogii** art. 55¹ KC i pozostałe przepisy KC dotyczące „przedsiębiorstwa” w znaczeniu przedmiotowym (np. art. 75¹ KC) także wówczas, gdy nie jest ono przeznaczone do prowadzenia **działalności gospodarczej**. Nie ma bowiem żadnych istotnych argumentów, które przemawiałyby za odmiennym ukształtowaniem odpowiedzialności nabywcy takiego zorganizowanego kompleksu majątkowego spółki akcyjnej lub zasad jego przenoszenia (art. 75¹ KC) także wówczas, gdy podmiot ten nie prowadzi działalności gospodarczej. Na temat wieloznaczności terminu „przedsiębiorstwo” w prawie cywilnym zob. *S. Soltysiński*, w: *Soltysiński, Szajkowski, Szwaja*, Komentarz KH, t. I, wyd. 2, Wprow., Nb 48 i nast.

B. Spółka akcyjna a spółka z o.o.

1. Spółka akcyjna ma szereg cech wspólnych ze spółką z o.o. Zob. *Kidyba*, Spółka, 20 wyd. 3, s. 4–7; *K. Kruczałak*, Spółka, s. 75 i nast. Obydwa typy spółek zaliczane są do **spółek kapitałowych** (art. 11 § 1 KSH). W spółce akcyjnej, na pierwszy plan wysuwa się niewątpliwie nie zrzeszenie osób, lecz **połączenie kapitałów** zarządzanych przez zarząd. Niemniej trafny wydaje się pogląd, że typowa sp. z o.o. ma szereg atrybutów spółki osobowej (zob. *A. Szajkowski*, w: *Soltysiński, Szajkowski, Szwaja*, Komentarz KH, t. I, wyd. 2, uw. do art. 158 KH, Nb 34), a to ze względu na ustawowe prawo kontroli wspólników (art. 212 KSH), daleko silniejsze niż w spółce akcyjnej prawo wspólników do kontroli składu osobowego spółki na drodze ustanawiania ograniczeń zbycia lub zastawiania udziałów (art. 182 KSH) oraz możliwości ograniczenia lub wyłączenia wstąpienia do spółki spadkobierców zmarłego wspólnika (art. 183 KSH). Por. natomiast uw. do przepisów art. 337–338, które poddają ustawowym rygorom możliwości wprowadzania oraz statutowe i pozastatutowe ograniczenia zbywalności akcji. Zbywalność akcji oraz anonimowość akcjonariatu w typowej spółce akcyjnej zapewniają w szczególności **akcje na okaziciela**, które są **papierami wartościowymi**. Tymczasem sp. z o.o. nie może wystawiać żadnych dokumentów na okaziciela ani też dokumentów na zlecenie na udziały lub prawa do zysku (art. 174 § 6 KSH), co również ma na celu zapobieżenie łatwemu, niekontrolowanemu przez dotychczasowych wspólników rozporządzaniu prawami udziałowymi. Na pokrewieństwo sp. z o.o. ze spółkami osobowymi zwracał uwagę m.in. *T. Dziurzyński*, w: *Dziurzyński, Fenichel, Honzatko*, Komentarz, t. I (uw. 1 do art. 307 KH). Por. także *Kidyba*, Komentarz, t. I, wyd. 9, s. 613. Autor ten trafnie podkreśla, że w sp. z o.o. przeważają elementy kapitałowe.

2. W spółce akcyjnej daleko silniejsza jest **pozycja zarządu** i to nie tylko z uwagi 21 na brak ustawowego prawa kontroli akcjonariuszy – jak to ma miejsce w sp. z o.o. (art. 212 KSH), lecz również ze względu na to, że zarządzanie dużymi podmiotami gospodarczymi, zorganizowanymi w formie spółki akcyjnej, powierza się z reguły menedżerom, którzy dysponują odpowiednim przygotowaniem zawodowym. Zarządy spółek akcyjnych składają się z osób powołanych często spoza grona akcjonariuszy. Mimo że KSH nie wprowadza żadnych ustawowych wymogów w tej materii, to jednak należy mieć na uwadze, że należyte wykonywanie obowiązków członków zarządu banków, funduszy powierniczych, firm ubezpieczeniowych i wielu innych podmiotów gospodarczych zorganizowanych w formie spółki akcyjnej wymaga odpowiednich kwalifikacji zawodowych i doświadczenia, którymi zwykle nie

disponują akcjonariusze będący założycielami spółki. Niektóre ustawy wprowadzają tu szczególne postanowienia dotyczące kwalifikacji członków zarządu spółki akcyjnej. Por. np. art. 30 ust. 1 pkt 2 PrBank.

C. Ograniczenia swobody umów

- 22 1. Przepisy działu II KSH poświęcone spółce akcyjnej mają różnorodny charakter. Obok norm **bezwzględnie obowiązujących (imperatywnych) i dyspozytywnych** znaleźć wśród nich można także przepisy **semiimperatywne (semidyspozytywne)**, które wyznaczają stronom jedynie pewne ustawowe minimum albo maksimum zakazów (nakazów). Por. S. *Soltysiński*, w: *Soltysiński, Szajkowski, Szwaja*, Komentarz KH, t. I, wyd. 2, Wprow., Nb 106 i nast. Ze względu na interes publiczny i interes akcjonariuszy, przepisy KSH oraz innych ustaw poddają spółki akcyjne w daleko większym stopniu niż **spółki osobowe i spółki z o.o.** przepisom imperatywnym, których nie można zmienić wolą stron. Por. A. *Szumański*, Ograniczona, s. 412 i nast. Niemniej szereg przepisów zawartych w Dziale II Tytule III KSH ma charakter dyspozytywny, a zwłaszcza semidyspozytywny (semiimperatywny). Por. np. art. 330 § 5, art. 334 § 1 i 2, art. 337, 338 § 1, art. 347 § 3, art. 368 § 4 KSH.
- 23 2. Kodeks spółek handlowych określa bliżej **granice wolności umów** w procesie tworzenia statutu (art. 304 § 3 i 4 KSH). Statut nie może zawierać postanowień sprzecznych z **naturą spółki akcyjnej** lub **dobrymi obyczajami**. Ograniczenia wolności umów, podyktowane właściwością stosunków prawnych powstałych w wyniku utworzenia spółki akcyjnej, harmonizują z postanowieniami art. 353¹ KC, który stwierdza, że strony umowy „mogą ułożyć stosunek prawny według swego uznania, byleby jego treść lub cel nie sprzeciwiały się właściwości (naturze) stosunku, ustawie ani zasadom współżycia społecznego”. Tym samym został ostatecznie rozstrzygnięty spór toczony pod rządami *KH*, czy swoboda umów w dziedzinie prawa spółek akcyjnych jest ograniczona wyłącznie do sfery wyznaczonej przez **przepisy zezwalające** na odmienne, niż przewiduje ustawa, ukształtowanie treści statutu. Por. A. *Jakubecki*, w: *Jakubecki, Kidyba, Mojak, Skubisz*, Prawo spółek, s. 154.
- 24 3. Przepis art. 304 § 4 KSH zawiera również zakaz wprowadzania do statutu postanowień wykraczających poza zakres wyczerpującej regulacji ustawowej. Ustalenie, czy ustawa zawiera **wyczerpującą regulację** danego zagadnienia, może być czasem trudne. Przykłady wyczerpującej regulacji zawierają m.in. art. 306 i 362 KSH. Statut nie może przewidywać np., że do powstania spółki – obok wymogów przewidzianych w art. 306 – konieczne jest uzyskanie koncesji albo, że spółka może nabyć akcje własne w innych przypadkach niż określone w art. 362 § 1 KSH. Konstytucja spółki nie może ustanawiać innych organów niż przewiduje ustawa. Zob. uw. do art. 304 KSH, Nb 80.
- 25 4. Zasada swobody umów dopuszcza również zawieranie przez część lub wszystkich akcjonariuszy tzw. **umów akcjonariuszy**, na mocy których strony zobowiązują się np. do określonego wykonywania służącego im prawa głosu, spowodowania podjęcia konkretnych działań przez organy spółki, na które mają wpływ wszyscy lub poszczególni akcjonariusze, ograniczenia zbywalności akcji lub do innych form współdziałania w ramach spółki. Umowy akcjonariuszy są ważne, jeżeli nie są sprzeczne z ustawą, zasadami współżycia społecznego lub właściwością (naturą) spółki akcyjnej. Znajdują tu zastosowanie przepisy art. 353¹ KC w zw. z art. 2 KSH. Por. szerzej uw. niżej, Nb 67–77.

D. Osobowość prawna spółki akcyjnej

1. Spółki akcyjne są **spółkami handlowymi** (art. 1 § 2 KSH) wyposażonymi w osobowość prawną. Spółka akcyjna uzyskuje osobowość prawną z chwilą rejestracji (art. 12 KSH). Przed zarejestrowaniem spółka akcyjna stanowi tzw. **ułomną osobę prawną**. Por. uw. do art. 12. Spółka akcyjna przestaje istnieć z chwilą jej wykreślenia z rejestru po ukończeniu likwidacji. Por. uw. do art. 478 KSH. 26

2. Jako osoba prawna spółka akcyjna jest samodzielnym podmiotem praw i obowiązków, zarówno cywilnoprawnych, jak i publicznoprawnych (np. zezwoleń administracyjnych, koncesji itp.). Należy ściśle rozgraniczać **majątek spółki** i majątek akcjonariuszy oraz uprawnienia/obowiązki spółki akcyjnej od uprawnień/obowiązków akcjonariuszy. Właściciel wszystkich akcji w konkretnej spółce akcyjnej nie jest jednocześnie podmiotem, któremu służą prawa własności lub inne uprawnienia do składników majątku spółki. Akcjonariusz jest jedynie „współwłaścicielem” majątku spółki akcyjnej w sensie ekonomicznym i może stać się właścicielem poszczególnych składników mienia spółki, np. w następstwie jej likwidacji. Mienie spółki stanowi w stosunku do akcjonariuszy mienie osoby trzeciej. 27

3. Akcjonariusz, który rozporządza lub zawłaszcza składniki mienia spółki akcyjnej w sposób sprzeczny z ustawą lub statutem, ponosi odpowiedzialność cywilną (art. 350 KSH) oraz może odpowiadać karnie. Nawet jedyny akcjonariusz, który samowolnie dysponuje mieniem należącym do spółki i w ten sposób uniemożliwia zapłatę należności z tytułu umowy cywilnoprawnej zawartej z innym podmiotem gospodarczym, odpowiada karnie, jeśli są spełnione przesłanki odpowiedzialności zawarte w przepisach KK, które przewidują sankcje z tytułu przywłaszczenia lub innego nieuprawnionego rozporządzenia lub wyrządzenia szkody w cudzym mieniu (por. art. 278 i nast. KK). Zdaniem SN: „mienie sp. z o.o. jest dla jej współników **mieniem cudzym** w rozumieniu art. 120 § 7 Kodeksu karnego z 1969 r.” (uchw. SN z 20.5.1993 r., I KZP 10/93, OSP 1994, Nr 1, poz. 10, s. 23). Należy uznać, że uchwała ta dotyczy również odpowiedzialności akcjonariuszy spółki akcyjnej. W uchwale podniesiono, że majątek sp. z o.o. stanowi cudze mienie także wobec jedyne go współnika, do którego należą wszystkie udziały. „Termin (mienie) cudze oznacza, że mienie to posiada właściciela i że do tego mienia nie przysługuje sprawcy przestępstwa żadne prawo rzeczowe wyłączające inne osoby” (*ibidem*, s. 25). Stanowisko to jest w pełni zgodne z przepisami *KH* (KSH). Wiele nadużyć instytucji spółki kapitałowej, zwłaszcza spółki jednoosobowej wynika z błędnego przekonania, że udziałowiec jest właścicielem bądź współwłaścicielem majątku spółki. Pozbawienie udziałowców spółek posiadających osobowość prawną jakichkolwiek uprawnień rzeczowych, a także kontraktowych do majątku korporacji, stanowi typową cechę nowoczesnego prawa spółek. Tak np. w prawie angielskim i amerykańskim podkreśla się, że spółka nie może być traktowana jako powiernik akcjonariusza (wspólnika), a udziałowcy nie posiadają nawet **ekwitalnych** uprawnień do jej mienia (*no equitable interests*). Zob. *R. Pennington*, *Company Law*, Londyn 2001, s. 36 i 40. Analogiczne stanowisko dominuje w prawie kontynentalnym. W prawie niemieckim uznaje się konieczność respektowania dyrektywy ścisłego rozgraniczania majątku spółki kapitałowej i akcjonariuszy (wspólników), podnosząc ją do rangi zasady prawnej (*Trennungsprinzip*). Zob. *A. Kraft*, w: *Kölner Kommentar*, t. I, s. 11–17. Naruszenie powyższej zasady, polegające na traktowaniu mienia spółki jak majątku akcjonariusza, może stanowić podstawę wytoczenia powództwa 28

o odszkodowanie na zasadach ogólnych (art. 415 i nast. KC). Akcjonariusz może odpowiadać także wobec osób trzecich w oparciu o konstrukcję **nadużycia formy prawnej (instytucji) spółki**. Zob. niżej, Nb 33–44.

- 29 4. Spółka akcyjna ma **zdolność prawną i zdolność do czynności prawnych** z uwzględnieniem ograniczeń, które dotyczą zdolności osób prawnych, np. nie ma zdolności do testowania (por. *S. Soltysiński, w: Soltysiński, Szajkowski, Szwaja, Komentarz KH, t. I, wyd. 2, Wprow., Nb 58–67*). Po zniesieniu przepisów KC statuujących tzw. szczególną zdolność prawną osób prawnych (skreślony art. 36 KC) należy przyjąć, że zdolność prawna spółki kapitałowej nie jest ograniczona przez przedmiot jej działalności określonej w statucie (art. 304 § 1 pkt 2 KSH). W obowiązującym prawie polskim nie ma uzasadnienia koncepcja działań *ultra vires*, na podstawie której spółka akcyjna mogłaby się uchylić od skutków umowy zawartej przez zarząd poza zakresem **przedmiotu działalności**. W interesie bezpieczeństwa obrotu i zgodnie z przeważającym stanowiskiem panującym w ustawodawstwie i judykaturze państw UE należy zaaprobować pogląd, w myśl którego przekroczenie zakresu kompetencji przez organy spółki lub ich działanie poza zakresem przedmiotu przedsiębiorstwa spółki wywołuje skutki w zasadzie wyłącznie w stosunkach wewnętrznych między zarządem a spółką lub jej akcjonariuszami i nie wpływa na ważność dokonanej czynności prawnej z osobą trzecią. Tak m.in. przewiduje prawo niemieckie. Por. *U. Hüffer, Aktiengesetz, Szajkowski, Szwaja, Monachium 1993, s. 2*. Zob. również *S. Soltysiński, w: Soltysiński, Szajkowski, Szwaja, Komentarz KH, t. I, wyd. 2, Wprow., Nb 61–80*. W myśl art. 10 Dyrektywy 2009/101/WE: „czynności podjęte przez organy spółki są dla niej wiążące, nawet jeśli nie pokrywają się z zakresem przedmiotu przedsiębiorstwa spółki, chyba że wykraczają poza uprawnienia, jakie prawo przyznaje lub pozwała przyznać tym organom”. Zob. szerzej uw. do art. 304 KSH, Nb 44.
- 30 5. Spółka nie ma zdolności do czynności prawnych w zakresie wyłączonym przez ustawę (np. w razie dokonania czynności zakazanej przez ustawę dokonanej między spółką akcyjną a osobą trzecią jest ona nieważna, chyba że ustawa przewiduje inny skutek – art. 58 § 3 KC). To samo dotyczy czynności dokonanych bez koncesji lub innego zezwolenia. Dopuszczalne jest zawieranie umów pod warunkiem uzyskania koncesji lub stosownego zezwolenia, chyba że ustawa wprowadza w tym względzie dodatkowe obostrzenia, np. w postaci posiadania promesy uzyskania zezwolenia na dokonanie określonej czynności prawnej. Spółka ponosi jednak odpowiedzialność wobec kontrahenta, w razie zawarcia umowy bez wymaganej koncesji lub zezwolenia na zasadach ogólnych. Odpowiedzialność *ex contractu* (art. 471 i nast. KC) wchodzi w rachubę zwłaszcza wówczas, jeżeli spółka udzieliła zapewnienia, że posiada koncesję (zezwozenie) potrzebną do dokonania czynności prawnej.
- 31 6. Spółka akcyjna działa za pośrednictwem swoich **organów**. W stosunkach zewnętrznych jest reprezentowana z reguły przez zarząd (art. 372 KSH) lub wyjątkowo przez radę nadzorczą (art. 378 § 1–2 KSH) albo pełnomocnika ustanowionego przez walne zgromadzenie (art. 426 § 1 KSH). Za spółkę akcyjną mogą również działać **prokurenci** lub **pełnomocnicy** ustanowieni przez zarząd (art. 371 § 4 KSH). Szerzej o organach spółek handlowych por. *S. Soltysiński, w: System pr. pryw., t. 17B, s. 455 i nast.; A. Opalski, Pojęcie organu osoby prawnej, PiP 2009, Nr 1; A. Dadańska, Działanie osoby prawnej, Warszawa 2006, s. 6 i nast.*
- 32 7. Spółce akcyjnej przysługują wszystkie typowe atrybuty cywilnej zdolności prawnej (np. zdolność do **posiadania** i odpowiedzialności **deliktowej** oraz **zdolność**

procesowa). Przysługuje jej również zdolność **czekowa i wekslowa**. Będąc osobą prawną, spółka akcyjna może być wpisana do **księgi wieczystej** jako podmiot praw i obowiązków. Może być także podmiotem postępowania **upadłościowego i układowego**. W starszej literaturze przedmiotu podnoszono wątpliwości, czy spółka akcyjna może być stroną umowy spółki jawnej lub komplementariuszem w spółce komandytowej i komandytowo-akcyjnej. Tak m.in. *Namitkiewicz*, *Spółka*, s. 2352. Wątpliwości te nie są uzasadnione. Por. *A. Szumański*, w: *Soltysiński, Szajkowski, Szumański, Szwaja*, Komentarz KSH, t. I, wyd. 2, uw. do art. 127, Nb 9 oraz zob. *J. Szwaja*, *ibidem*, uw. do art. 102, Nb 41–61 i *A. Szumański*, *ibidem*, uw. do art. 127, Nb 9–15.

E. Nadużycie formy (instytucji) prawnej spółki

1. Wprowadzenie

1. Określenie „nadużycie formy prawnej spółki” zostało tu użyte jako zbiorczy termin, który obejmuje różnorodne sytuacje, gdy porządek prawny nie uznaje wszystkich lub tylko niektórych konsekwencji braku odpowiedzialności akcjonariuszy za zobowiązania spółki lub całkowitej samodzielności prawnej spółek wyposażonych w osobowość prawną lub odrębności majątku spółki i jej akcjonariuszy. Por. *Wiśniewski*, *Prawo*, t. I, s. 53–55 oraz *Włodyka*, *Prawo*, s. 149 i nast. Autorzy ci trafnie zwracają uwagę, że koncepcja nadużycia formy prawnej spółki służy rozwiązaniu problemów, jakie pojawiają się wówczas, gdy instytucja prawna spółki jest używana albo dla obejścia zakazów ustawowych (*S. Włodyka*), albo dla działania w sposób sprzeczny z zasadami współżycia społecznego na szkodę osób trzecich. W niniejszym komentarzu termin „nadużycie formy prawnej spółki” obejmuje te wszystkie sytuacje, które uzasadniają interwencję sądu w interesie wierzycieli spółki, polegającą na odmowie respektowania niektórych przepisów traktujących spółkę jako niezależny (odrębny) podmiot od wspólnika (akcjonariusza). W judykaturze angloamerykańskiej używa się tu określeń *disregarding corporate identity* (nieuznanie tożsamości korporacyjnej) lub *piercing corporate veil* (rozdarcie korporacyjnej zasłony). W prawie niemieckim używa się najczęściej terminu *Durchgriff*. Judykatura francuska posługuje się denominacją *gérance de fait* (sprawowanie faktycznego kierownictwa). Terminy te ilustrują, na czym polegają różnorodne postacie nadużycia formy prawnej spółek.

2. Instytucja nadużycia instytucji spółki stanowi niemal wyłącznie domenę orzecznictwa. Pojawiają się jednak coraz częściej przepisy przypisujące podmiotowi dominującemu (*parent company*) odpowiedzialność za czynności prawne lub inne działania dokonywane przez podległe mu spółki kontrolowane. Tak np. prawo anty-trustowe UE traktuje spółkę-matkę i spółkę-córkę jako jeden podmiot gospodarczy (*undertaking*). W myśl art. 6 § 2 KSH, nabycie lub wykonywanie praw z akcji przez **spółkę lub spółdzielnię zależną** uważa się za nabycie lub wykonywanie praw przez **spółkę dominującą**. W braku takich przepisów, przejście do porządku dziennego wobec odrębności prawnej spółek kontrolowanych może być uzasadnione tylko w wyjątkowych okolicznościach, gdy dochodzi do nadużycia instytucji spółki w sposób sprzeczny ze społeczno-gospodarczym celem odrębnej podmiotowości osób prawnych (art. 2 KSH w zw. z art. 5 i 354 KC).

3. W poniższych rozważaniach nie zajmujemy się nadużyciem prawa w stosunkach wewnętrznych między akcjonariuszami i organami osoby prawnej. Problemom